

Πρώιμες αποτυπώσεις της Πελοποννήσου

**ΟΛΓΑ ΚΑΤΣΙΑΡΔΗ - HERING (επιμ.),
Βενετικοί χάρτες της Πελοποννήσου
τέλη 17ου - αρχές 18ου αιώνα από τη
συλλογή του Πολεμικού Αρχείου της
Αυστρίας, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2018, σελ. 544**

» Ο συλλογικός τόμος *Βενετικοί χάρτες της Πελοποννήσου τέλη 17ου - αρχές 18ου αι.*, υπό την επιστημονική επιμέλεια της καθηγήτριας Όλγας Κατσιαρδή - Hering και τη φιλόλογική της Κωστούλας Σκλαβενίτη, έχει ως θέμα του την έκδοση τριών ομάδων (συνολικά δεκατριών) βενετικών χαρτών της Πελοποννήσου, που σχεδιάστηκαν κατ' εντολή των βενετικών αρχών ύστερα από την κατάληψη του νοτιότερου αυτού τμήματος του ηπειρωτικού ελληνικού χώρου. Η έκδοσή του αποτελεί το ευτυχές επιστέγασμα μιας ιστορίας άνω των τριών αιώνων. Οι Βενετοί, επιδιώκοντας στο πλαίσιο των υπολογισμών του Μοροζίνι να κατακτήσουν εδάφη που θα απέδιδαν οικονομικά όφελος στη Γαλλνοτάτη Δημοκρατία μέσω μιας ενδεχόμενης αναβίωσης του απο-

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ Κ. ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

κιακού κράτους στην Ανατολή, επιχειρούν με τρεις εκστρατείες την κατάληψη της Πελοποννήσου, το 1685, 1686 και 1687. Από τα πρώτα τους μέληματα ήταν να καταγράψουν καταλεπτώς τον πληθυσμό, τους οικισμούς, τις γαίες και τις πλουτοπαραγωγικές πηγές του «Βασιλείου του Μοριά», όπως είχαν ονομάσει τη νέα κτήση τους. Συνοδευτικά των γενικών και αναλυτικών κτηματολογίων υπήρξαν τα τοπογραφικά σχέδια των διαμερισμάτων της Πελοποννήσου. Η ιστορική έρευνα αγνοούσε αυτούς τους χάρτες, ώσπου η επιμελήτρια του τόμου πληροφόρησε την επιστημονική κοινότητα, με εισήγασή της το 1990, ότι τους είχε εντοπίσει στο Πολεμικό Αρχείο της Αυστρίας το 1986. Η πολυαναμενόμενη έκδοσή τους τελεοφόρησε τον Μάρτιο του προηγούμενου έτους, με έναν καλαίσθητο τόμο του Μορφωτικού Ιδρύματος της Εθνικής Τραπέζης.

Στην εισαγωγή του τόμου η επιμελήτρια εκθέτει την πορεία των χαρτών από τη Βενετία στη Βιέννη το 1799, ως λάφυρων της αυστριακής κατοχής, τη χαρτογραφική παράδοση στην οποία εντάσσεται η παραγωγή τους, καθώς και το ιστορικό περίγραμμα της βενετικής κατάκτησης της Πελοποννήσου. Ακολουθούν ειδικότερες μελέτες από ακαδημαϊκούς δασκάλους και ερευνητές. Την αρχή κάνει η Αναστασία Παπαδία - Λάλα, που σκιαγραφεί τον διοικητικό μηχανισμό και τους κοινωνικούς θεσμούς του βενετσιάνικου Μοριά. Ο Γιώργος Τόλιας επικεντρώνει τη μελέτη του στους τρεις συνολικούς χάρτες της Πελοποννήσου, από όπου εξάγει συμπεράσματα για τη διοικητική διάθεση και τη χαρτογραφική αντιμετώπιση της κτήσης. Ο Ευάγγελος Λιβεράτος καταδεικνύει το επιστημονικό άλμα ποιότητας αυτών των χαρτών και τους κατατάσσει στους πρώτους «ημιτοπογραφικούς» χάρτες της Πελοποννήσου, αντίστοιχοι των οποίων θα εμφανιστούν μόνο μετά από δύο

Ο Εκαυχρονομισμός του Πολέμου, 1999, λάδι σε καμβά, 200 x 230 εκ., Συλλογή Εθνικής Πνακοθήκης. Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου

αιώνες. Έπειτα ο Αγαμέμνων Τσελίκας, ο οποίος σταχυολογεί στοιχεία από τις εκθέσεις πέντε Βενετών προνοπτών της Πελοποννήσου: Ιάκωβου Κορνέλ, Μαρίνου Μικιέλ, Δομνίκου Γρίττιν (1691), Θαυδαίου Γραδενίνου (1692) και Αντωνίου Μολίν (1693). Στο επόμενο τμήμα του τόμου διαβάζουμε μελέτες για τα φύλλα των χαρτών συγκεκριμένων διαμερισμάτων ή πόλεων της Πελοποννήσου: Κωνσταντίνος Ντόκος για το διαμέρισμα της Βοστίτσας, Αλέξης Μάλλιαρης για το διαμέρισμα της Πάτρας, Αγγελική Πανοπούλου για την Κόρινθο και τις οχυρώσεις του Ισθμού, Ευτυχία Λιάτα για το διαμέρισμα του Άργους - η οποία στο άρθρο της παραθέτει την πρώτη έκδοση του συνοπτικού κτηματολογίου του (1700) - Σίριολ Ντέιβις για το διαμέρισμα της Τριπολιτσάς, Τζων Μπέννεντ για τα διαμερίσματα της Μεθώνης και του Ναβαρίνου, και Χάρης Καλλιγά για τη Μονεμβασία. Ιδιαίτερως χρήσιμοι είναι οι τοπωνυμικοί πίνακες που συνοδεύουν τις παραπάνω μελέτες. Στο Επίμετρο Α' εκδίδονται οι χάρτες και, με τη συμβολή του Δημήτρη Μπελέζου, οι τοπωνυμικοί πίνακες των διαμερισμάτων της Ανδρουύσας, του Λεονταρίου και του Φαναρίου. Σε αυτό το σημείο η Μαρία Μάλαλη εκδίδει το συνοπτικό κτηματολόγιο του διαμερισματος του Φαναρίου (1698). Στο Επίμετρο Β' η Ο. Κατσιαρδή - Hering παραθέτει τον κατάλογο των βενετικών χαρτών ελληνικών περιοχών που απόκεινται στο χαρτογραφικό αποθετήριο του Πολεμικού Αρχείου της Αυστρίας. Στην έκδοση εμπιρέχεται CD με υψηλής ανάλυσης σαρώσεις των χαρτών.

Κατά κοινή ομολογία των συγγραφέων, οι εν προκειμένω εκδιδόμενοι χάρτες αποτελούν

αδιαμφισβήτητα μια σπουδαία επιστημονική ανακάλυψη. Η συνδυαστική μελέτη τους με τα βενετικά κτηματολόγια φωτίζει σκοτεινές δημογραφικές, οικονομικές, κοινωνικές και χωροταξικές πτυχές των δεύτερων και βοηθά τον ιστορικό να συλλάβει πιο ολοκληρωμένα τα κίνητρα, τη μεθοδικότητα, τις καινοτομίες και τις δυσχερείες της διοικητικής οργάνωσης της Πελοποννήσου, όπως αυτή εφαρμόστηκε από τους Βενετούς προνοπτες και κυριότατα από τον Φραγκίσκο Γκριμάνι. Τα πρώτα πορίσματα της έρευνας διατυπώνονται ήδη στο συγκεκριμένο βιβλίο και είναι βέβαιο πως θα τροφοδοτήσουν νέους προβληματισμούς και συζητήσεις.

Η θεματική του βιβλίου κινείται στο πεδίο της χωροχρονικής συσχέτισης των δημογραφικών και δημοσιονομικών/οικονομικών μεταβλητών. Η Ιστορία οφείλει να μελετάται εκ παραλλήλου με τη Γεωγραφία και δη τη Χαρτογραφία. Για το τέλος, ακροβατώντας πάνω από τον γεωγραφικό ντετερμινισμό, θα δανειστώ μια ρήση του Γάλλου φιλόσοφου Βίκτωρα Κουζέν, ο οποίος στο όγδοο μάθημα της εισαγωγής του στην Ιστορία της Φιλοσοφίας (1828) είχε πει: «Μάλιστα, κύριοι, δώστε μου τον χάρτη μιας χώρας, τις παραμέτρους του, το κλίμα, τα νερά, τους ανέμους κι όλη τη φυσική γεωγραφία της. Δώστε μου τα φυσικά προϊόντα, τη χλωρίδα και την πανίδα της, και δεσμεύομαι να σας πω *a priori* πώς θα είναι ο άνθρωπος αυτής της χώρας και τι ρόλο αυτή θα διαδραματίζει στην ιστορία (...).

Ο δρ Γιώργος Κ. Λιακόπουλος είναι ερευνητής Οθωμανικής Περιβαλλοντικής Ιστορίας στο Ινστιτούτο Μαξ Πλανκ (Γένα)

Μια ωραία ιδέα

ΜΑΡΙΑ ΣΟΥΜΠΕΡΤ, *Πριν το πέραςμα, μυθιστόρημα, Εκδόσεις Διάπλαση, σελ. 280*

» Η Μαρία Σούμπερτ, μια νέα συγγραφέας με πολλά βιβλία στο ενεργητικό της, τόσο στη λογοτεχνία ενήλικων όσο και στα παιδικά, υπογράφει ένα βιβλίο που κινείται μεταξύ πραγματικότητας και φαντασίας, μεταξύ ρεαλισμού και συμβολισμού. Η συγγραφέας κινείται διαρκώς και στα δύο επίπεδα και αποφεύγει να γίνεται διδακτική ή να υποδεικνύει στον αναγνώστη. Το βιβλίο μπορεί να διαβαστεί ως ένα σύνολο ιστοριών ή ως μια παραβολή, ανάλογα με την επιλογή που θα κάνει εκείνος που το διαβάζει και με τα σημεία στα οποία θα εστιαστεί.

Ο άξονας του βιβλίου, ο ρεαλιστικός αλλά και ταυτόχρονα φανταστικός παράγοντας, είναι η κεντρική ηρωίδα, η Βενετία, και το σπίτι της. Ένα πέτρινο παλιό σπίτι σε ένα μεγάλο κτίμα, που μπορεί στα μάτια του αναγνώστη να γίνει ένα στοιχειωμένο σπίτι ή η ίδια η χώρα μας ή ο κόσμος ή η ζωή ή ό,τι άλλο επιλέξει να δει σε αυτό. Η Βενετία, σε αυτό το σπίτι, δέχεται επισκέπτες και η συγγραφέας αφηγείται τις ιστορίες τους. Το εύρημα αυτό οδηγεί σε ένα συμπύλιμα ιστοριών, μια ποικιλία χαρακτήρων, ιδεών και καταστάσεων, που η συγγραφέας προσπαθεί να το μετατοπίσει σε κάτι μαγικό, μια ιδιόμορφη και προσωπική κατασκευή ή διασκευή από τις χίλιες και μια νύκτες ή από τα διηγήματα του Μπόρχες.

Αυτό βέβαια δεν είναι εύκολο εγχείρημα και ίσως χρειαζόταν περισσότερη επεξεργασία όσον αφορά στην επιλογή των ιστοριών αλλά και το βάρος και τον συμβολισμό που θα μπορούσαν να φέρουν. Ωστόσο το βιβλίο της Μαρίας Σούμπερτ παραμένει μια ωραία ιδέα που ίσως δεν ολοκληρώθηκε και, πάνω απ' όλα, ένα γοητευτικό κείμενο με πολλαπλές αναφορές στη σύγχρονη πραγματικότητα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ

Πρόσκληση

Στη μέση της ασφάλτου

Η ποιητική διαδρομή της Μαρίας Κυρτζάκη

Ομιλήτες: Δημήτρης Αθηνάκης, Γιώργος Βγενόπουλος, Αθηνά Βογιατζόγλου, Κώστας Βούλγαρης, Κώστας Καναβούρης, Βουβούλα Σκούρα, Μαρί Σοσίλ Φοβέν
Διαβάζουν: Μαρία Καστάνη, Βαγγέλης Χρυσάφης
Polis Art Cafe, Πεσμαζόγλου 5, Αίθριο Στοάς Βιβλίου
Κυριακή, 14 Απριλίου, 7.00 μ.μ.